

مەترسییە ژینگەییەکان لە ھەریمی کوردستان

02-01-2022

نووسەرەکان

ناوەندی لیکۆلینەوێ رۆوداو

کورتە : سەرجم کۆنفرانسه ژینگەییەکانی سەر بە نەتەوێه ککرتووێهکان لە کیۆتۆ-ژاپۆن - ۱۹۹۹، پاریس- فەرەنسا-۲۰۱۵ و گلاسگۆ-بەریتانیا-۲۰۲۱ ھۆشداریان داوێ سەبارەت بە مەترسییەکانی گۆرانی کە شوھەوا بۆ نمونە: وشکەسالی، نارێکی لە بارانبارین، زیادبوونی پاشماوێهکان و بەگشتی پيسبوونی ئاو و ھەوا و خاک. بەھۆی زیانە ماددی و مرۆییەکان،

د. بهنگین مەسیح ئاودەل

پێشەکی

سەرجهەم کۆنفرانسه ژینگەییەکانی سەر بە نەتەوێهەگرتوووەکان لە کیۆتۆ-ژاپۆن- ۱۹۹۹، پاريس-فەرەنسا-۲۰۱۵ و گلاسگۆ-بەریتانیای-۲۰۲۱ ھۆشداریان داوە سەبارەت بە مەترسییەکانی گۆرانی کەشووخوا بۆ نمونە: وشکەسالی، نارێکی لە بارانبارین، زیادبوونی پاشماوەکان و بەگشتی پېسبوونی ئاو و ھەوا و خاک. بەھۆی زیانە ماددی و مرۆپییەکان، لەم رۆژانەدا ھەموو کەس باسی لافاوھەکی ھەولێر دەکات. ھۆکارەکانی لافاوی ئەم دواییە لە لایەن پەسپۆرەکان دیاریکراون، بۆ نمونە: بارانیکی زۆر لە کاتیکی کەم و گۆرینی پێپھەوی سروشتی ئاوی سەرزەوی. رێگەچارەکانیش لە لایەن پەسپۆرەکانەو دیاریکراون بۆ نمونە دروستکردنی پشیتنەپەکی ئاوی لە دەورووبەری شار. ئیستا خەلک و حکومەت بەتایبەت مامۆستایانی زانکۆ بەدوای رێگەچارەپەکی زانستی و پراکتیکی خێرا دەگەڕێن کە لافاو دووبارە نەبێتە ھۆی زیان گەیاندن. ئیتر لەسەر حکومەت پێویستە کە بەزۆترین کات دەستبەگات بە جێبەجێکردنی چارەسەری پێویست. زیادبوونی زیانەکانی لافاو لە ماوەی دوو دەھەوی رابردوودا بوو تە ھۆی ئەوێ کە ھەولەکانی مرۆف بۆ بنێرکردن و کۆنترۆلکردنی پەسپۆرەکانی لافاو بگۆردرێت بۆ ئەو راستییە کە ھەموو جار ناتوانین سەرکەوتوو بین لە رێگریکردن لە دروستبوونی لافاو، بەلکو پێویستە زیانەکانی لافاو کەم بکەین، ئەویش لەرێگە بەکارھێنانی رێگەچارە زانستی و ئەندازەپەکی. لەبەرئەوێ گۆرانی کەشووخوا و کێشە ژینگەییەکان بەردەوامن و وامان لێدەکەن کە خۆمان بۆ مەترسییە سروشتییەکانی دیکە ئامادە بکەین، بۆ نمونە زیادبوونی پاشماوەکانی خانووبەرە کە کەمتر گەرنگیان پێدراو. لە تەوھەری پەکەمی بابەتی مەترسییە ژینگەییەکان ئامازە بە مەترسییەکانی پاشماوە بیناسازییەکان و کاریگەرییان لەسەر دروستبوونی لافاو و دووبارە بەکارھێنانیان

(Recycling) دەکەین. لە ئایندەپەکی نزیکدا و لە تەوھەریکانی داھاتوو ئامازە بە مەترسییە ژینگەییەکانیتر لە ھەرێمی کوردستان دەکەین.

کێشە پاشماوە بیناسازییەکان

بەھۆی فراوانبوونی شارەکان و زیادبوونی ژمارە دانیشتوان و دەستپێکردنی پڕۆسە ئاوەدانکردنەوێ نیشتیمان، ئیستا کەرتی بیناسازی لە ھەرێمی کوردستان پەکیکە لە گەورەترین بەکارھێنەرانی سەرچاوە سروشتییەکان و بە داخووە لە داھاتووپەکی نزیکدا دەبێتە گەورەترین کەرتی بەرھەمھێنەری پاشماوەکانی خانووبەرە! لە لایەکیترەو فراوانبوونی شارەکان و کەم بوونەوێ رێژە سەوزایی بوونەتە ھۆکاری کەمبوونەوێ رێژە ھەلمزینی ئاو لە لایەن خاک و زیادبوونی ئاوی سەر زەوی کە بە بارانیکی زۆر لە کاتیکی کەمدا، دەبێتە ھۆی دروستبوونی لافاو. بە پێی راپۆرتە نۆدەوڵەتیەکان ۷.۴%ی سەرچاوە سروشتییەکان لە جیھاندا لە کەرتی بیناسازی بەکار دەھێنێن و رێژە پاشماوەکان لە کەرتی بیناسازی لە کاتی رووخاندنی بیناکان بەراورد بە ھەموو پاشماوەکان، دەورووبەری ۳۰٪ دەبێت. پەکیک لە کێشەکانی شارەکان بە تەبەت شارە گەورەکان چۆنەتی چارەسەرکردنی کێشە پاشماوەکانی خانووبەرەپە لە کاتی ئەنجامدانی پڕۆژەکانی بیناسازی و روخاندنی بینا کۆنەکان کۆدەبنەو. لە ئیستادا کەرتی خانووبەرە و بیناسازی، زیاتر لە ھەموو کەرتەکانی تر گەشە سەندوو و پەکی لەسەر سێ قەبارە و بەرھێنان لە ھەرێمی کوردستان لەخۆدەگرت کە بە زیاتر لە ۱۷ ملیار دۆلار خەمڵێندراو. لە کەرتی بیناسازی کەرسەتی کوالیتی نزمی ھوردەکراوی پەکجار زۆر بەکارھاتوون کە دەبنە ھۆی ئەوێ کە تەمەنی بیناکانیش کەم بێتەو. ئەمەش روخاندنی پێشینیە بیناکانی بەدوادا دێت. ئەگەر رێگەچارەپەکی زانستی بۆ کۆکردنەو و رێکخستنی پاشماوەکان نەگیرێتەبەر کوردستان بەگشتی و شارە گەورەکان بەتایبەتی لە چەند سالی ئایندەدا دەبنە زبڵدانیکی گەورە بۆ پاشماوە بیناسازییەکان! فرێدانی پاشماوەکانی بیناسازی لە ناو شارەکان یان لە دەورووبەری رێگاکانی دەرووبەری شار جگە لە کێشە تەندروستی و ژینگەییەکان سیمایەکی پەکجار ناشیرینی بۆ ژینگە و شوپنە گەشت و گوزارییە جوانەکانی کوردستان دروست کردوو. تەنانتە ھەندێکجار

